

HOMENATGE A **MARTINA** **CASTELLS** LA PRIMERA DOCTORA EN MEDICINA DE L'ESTAT

Text: M. Conxa Montagud Fotos: Arxiu històric de Reus, arxiu de la
Universitat de Barcelona, Alícia Castells, Edith Petroni

En traslladar-me a viure a Lleida, em cridà l'atenció la denominació del meu nou carrer —avui convertit en esplèndida rambla—, batejat amb el nom d'una doctora en Medicina, Martina Castells, fet no gaire habitual en els nomenclàtors vials. Un temps després, vaig poder assabentar-me de la significació d'aquest personatge, ni més ni menys que la primera doctora en Medicina de l'Estat espanyol.

Aquest títol va originar recentment una gran controvèrsia, promoguda per Francesc Xavier Solduga, membre de la Reial Acadèmia de Farmàcia de Catalunya, el qual defensava que la barcelonina Dolors Aleu fou la primera dona a assolir el doctorat. No obstant això, l'acuradíssim estudi dels doctors lleidatans Manuel Camps Surroca i Manuel Camps Clemente va demostrar sense cap mena de dubte —després de viatjar a Madrid per consultar l'arxiu històric de la Universidad Complutense i de revisar una documentació amplíssima— que Martina Castells fou la primera dona a obtenir, l'any 1882, el doctorat en Medicina. Un honor compartit aquell mateix any, i amb pocs dies de diferència, amb l'esmentada Dolors Aleu.

Actualment pot semblar molt natural que una noia estudiï Medicina, però al final del segle XIX això constituïa una veritable heroïcitat per a una representant del gènere femení. I és que en aquell temps un masclisme exacerbada posava tota mena d'entrebancs a les dones intel·ligents i emprenedores, com la mateixa Martina.

Martina Castells i Ballespí va néixer a Lleida el 23 de juliol de 1852 en el si d'una família on sembla que l'ambient mèdic que es respirava (l'avi, el pare i els germans foren també metges) va influir en la seva vocació; tingué també el suport del cèlebre doctor José de Letamendi, professor de la Universitat de Barcelona i amic de la família Castells, qui va intuir clarament la vàlua humana i el potencial professional de Martina. Després d'estudiar el batxillerat a Lleida, la

Martina Castells va ser la primera dona de l'Estat espanyol a doctorar-se en Medicina.

DOÑA MARTINA CASTELLS

Publicada a: DYNAMIS, Vol 19, 1999

jove es va traslladar l'any 1877 a la Ciutat Comtal, on en només dos anys es llicencià en Medicina i va obtenir dos premis extraordinaris per mèrits acadèmics.

A l'octubre del 1882 va rebre el doctorat al Colegio de Medicina de San Carlos de Madrid i el seu padrí en la cerimònia fou el mateix doctor Letamendi, el qual s'havia traslladat feia poc a la capital espanyola per exercir com a professor de Patologia General a l'esmentat centre universitari.

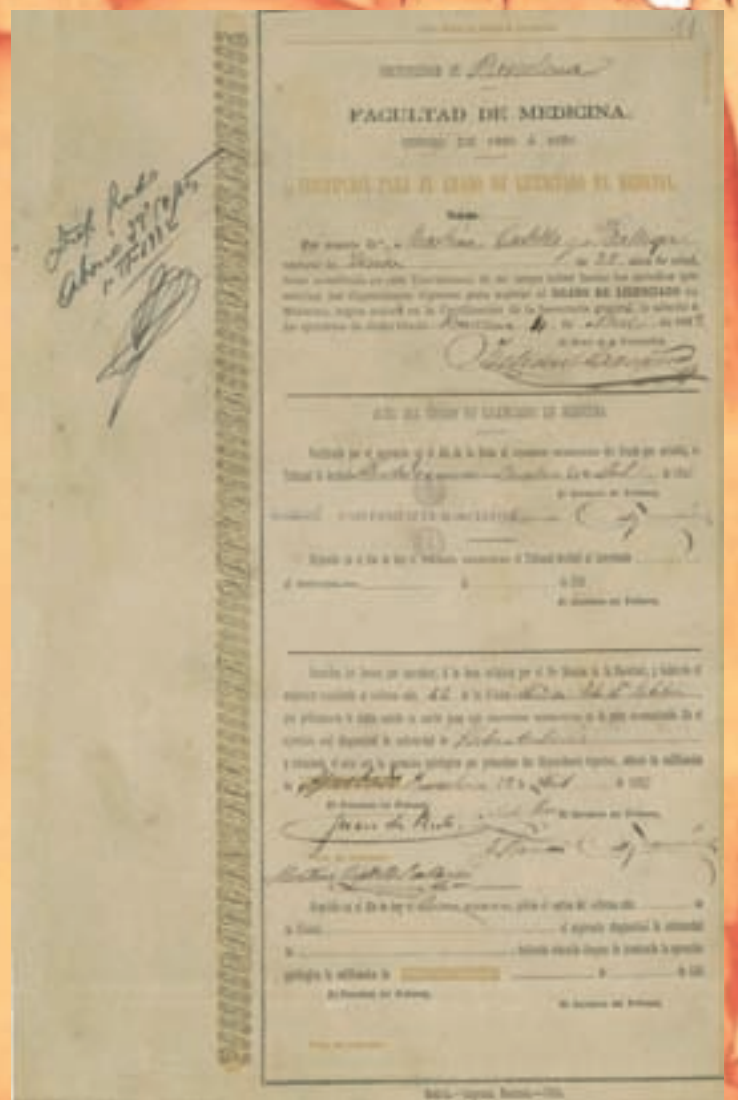
Martina Castells va centrar la tesi doctoral en una clara defensa de la incorporació de la

Martina Castells i Ballespí va néixer a Lleida el 23 de juliol de 1852 en el si d'una de les nissagues de metges més reconegudes del territori. Es va doctorar en Medicina el 1882 i morí a Reus el 1884 com a conseqüència d'un embaràs

1^a 50-1) Número 50-2 6

Expediente de la carrera literaria del alumno
D^{ña} Martina Castells y Soler

GRUPO ACADÉMICO	ASIGNATURAS DE EL VALOR	NOTAS	EXAMENES
1877-78	Botánica, curso 1 ^o	Notable	Examen
	Botánica, curso 2 ^o	Notable	Examen
	Botánica, curso 3 ^o	Notable	Examen
	Botánica, curso 4 ^o	Notable	Examen
1877-78	Botánica	Notable	Examen
	Botánica particular	Notable	Examen
	Botánica general	Notable	Examen
	Botánica	Notable	Examen
	Botánica particular	Notable	Examen
	Botánica general	Notable	Examen
	Botánica particular	Notable	Examen
	Botánica general	Notable	Examen
1877-78	Botánica	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 1 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 2 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 3 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 4 ^o	Notable	Examen
1878-79	Botánica particular, curso 1 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 2 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 3 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 4 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 5 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 6 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 7 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 8 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 9 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 10 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 11 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 12 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 13 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 14 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 15 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 16 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 17 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 18 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 19 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 20 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 21 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 22 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 23 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 24 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 25 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 26 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 27 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 28 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 29 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 30 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 31 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 32 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 33 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 34 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 35 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 36 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 37 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 38 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 39 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 40 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 41 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 42 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 43 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 44 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 45 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 46 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 47 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 48 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 49 ^o	Notable	Examen
	Botánica particular, curso 50 ^o	Notable	Examen

Arxiu: Universitat de Barcelona

Dos documents inèdits de la Dra. Castells: l'expedient de la carrera, amb unes notes brillants, i expedient del grau de llicenciatura en Medicina, en el qual s'especifica que una de les proves va consistir a diagnosticar un malalt de tuberculosi a la Clínica Mèdica Santa Eulàlia.

dona a oficis que fins aleshores eren reservats als homes. Castells es va centrar en tres punts: la mare i la filla; l'evolució de la representació de la dona al llarg de la història, i la relació entre l'educació femenina i la felicitat individual. El treball fou aprovat per unanimitat del jurat.

Ja doctora, va conèixer Antoni Constantí, un comandant metge, destinat a la Clínica Militar del tot just inaugurat Institut Pere Mates de Reus. L'amistat va derivar en quelcom més i es casaren i s'establiren a Reus. Ella es dedicà a la pediatria, per consell del doctor Letamendi. Malauradament, aquesta dona ferma i inconformista que s'havia dedicat en cos i ànima a tenir cura dels altres va morir prematurament el 21 de gener de 1884, abans de ser mare, a causa d'un embaràs molt difícil i penós, complicat per una nefritis gravídica. Tenia 32 anys. La medicina espanyola en general i la societat

catalana en particular acabaven de perdre una figura senyera de la ciència noucentista i una filla il·lustre de Ponent.

Són remarcables l'afecte i l'admiració que el doctor Letamendi —el qual té també una plaça amb el seu nom a la ciutat de Barcelona— sentia per la seva jove amiga i que queden ben palesos en una carta del prestigiós metge en la qual responia a una altra del doctor Camilo Castells, germà de Martina. Camilo lamentava en la seva lletra que la seva germana, ja desapareguda, no hagués pogut expressar personalment la gratitud que sentia pel seu protector, que tant la va ajudar en la seva carrera. Letamendi diu literalment, entre d'altres frases emocionants, que *“en rigor soy yo quien ha quedado deudor a ella, por cuanto me ofreció una ocasión realmente heroica, dada la adversa opinión de nuestro rutinario país, de apadrinar el éxito más satisfactorio, por lo genuinamente liberal del paso, por lo correctamente académico del acto, y por lo cordialmente expansivo de la muchedumbre*

La societat lleidatana ha honorat la figura de Martina Castells batejant la rambla de Cappont amb el seu nom, creant una geganta i un bust de bronze.

estudiantil, a la primera mujer que desde los buenos tiempos de nuestras letras, ha recibido en España el título de Doctor en Medicina". En la mateixa carta, el doctor Letamendi té el gentil detall d'assabentar el germà de Martina que la seva fotografia, vestida amb la toga i el birret doctorals, ocupava un lloc preeminent al seu despatx.

Afortunadament i amb tota justícia, la societat lleidatana ha anat honorant Martina Castells per mitjà de les iniciatives més variades iniciatives. En primer lloc, i com ja he esmentat, ha batejat amb el seu nom una bonica rambla de la ciutat de Lleida. Posteriorment, l'any 1999, el Col·lectiu Cultural Cappont va dedicar la figura d'una geganta —seguint la simpàtica tradició catalana— a la Doctora Castells. Abillada amb vestits de la seva època i amb el maletí de metgessa i un fonendoscopi a la mà, la geganta va ser

batejada oficialment el 5 de juny de 1999; des d'aquell any i en el futur, la figura ha contribuït i contribuirà a recordar als lleidatans l'existència de tan il·lustre personatge, que tanmateix encara és força desconegut per a molta gent.

El mateix Col·lectiu Cultural Cappont va promoure la iniciativa d'immortalitzar Martina Castells en un bust de bronze, obra de l'escultor targarí Miquel Gaston, i que ha estat col·locat a la rambla que porta el nom de la doctora. Penso que pocs monuments de la capital del Segrià són tan clarament representatius de la vàlua d'una persona que va lluitar, pacíficament però alhora valerosament, per assolir la tan difícil fita de la igualtat entre la dona i l'home. Una figura, la de la Martina Castells i Balleispí, que sens dubte mereix el nostre homenatge i reconeixement. ●

El Col·lectiu Cultural Cappont va dedicar la figura d'una geganta a la Doctora Castells i va promoure immortalitzar el personatge en un bust de bronze

Martina Castells, primera doctora en Medicina del Estado

Martina Castells fue la primera mujer en obtener, en el año 1882, el doctorado en Medicina. Un honor compartido aquel mismo año, y con pocos días de diferencia, con Dolors Aleu. Actualmente puede parecer muy natural que una chica estudie Medicina, pero con el machismo exacerbado de finales del siglo XIX constituía una verdadera heroicidad para una representante del género femenino.

Martina Castells i Ballespí nació en Lleida el 23 de julio de 1852 en el seno de una familia donde parece que el ambiente médico que se respiraba (el abuelo, el padre y los hermanos fueron también médicos) influyó en su vocación. También tuvo el apoyo del célebre doctor José de Letamendi, profesor de la Universidad de Barcelona y amigo de la familia Castells. Después de estudiar el bachillerato en Lleida, la joven se trasladó en 1877 a la Ciudad Condal, donde en sólo dos años se licenció en Medicina y obtuvo dos premios extraordinarios por méritos académicos. En octubre de 1882 recibió el doctorado en el Colegio de Medicina de San

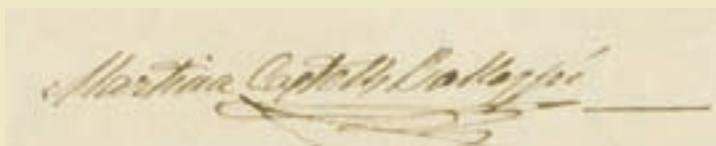
Carlos de Madrid y su padrino en la ceremonia fue el propio doctor Letamendi. Martina Castells centró la tesis doctoral en una clara defensa de la incorporación de la mujer a oficios que hasta entonces estaban reservados a los hombres. Castells se centró en tres puntos: la madre y la hija; la evolución de la representación de la mujer a lo largo de la historia, y la relación entre la educación femenina y la felicidad individual. El trabajo fue aprobado por unanimidad del jurado.

Ya doctora, conoció a su marido Antoni Constantí, un comandante médico, destinado a la Clínica Militar del recién inaugurado Instituto Pere Mates de Reus. Ella se dedicó a la pediatría, por consejo del doctor Letamendi. Desgraciadamente, esta mujer inconformista que se había dedicado en cuerpo y alma a cuidar de los demás, murió prematuramente el 21 de enero de 1884, antes de ser madre, debido a un embarazo muy difícil y penoso, complicado por una nefritis gravídica. En aquel entonces tenía tan sólo 32 años.

La medicina española en general y la sociedad catalana en particular acababan de perder una figura insignia de la ciencia novecentista y una hija ilustre de Ponent.

Afortunadamente y con toda justicia, la sociedad leridana ha ido honorando a Martina Castells a través de muy variadas iniciativas. En primer lugar, ha bautizado con su nombre una rambla de la ciudad de Lleida. Posteriormente, en 1999, el Colectivo Cultural Cappont dedicó la figura de una gigante a la Doctora Castells. Ataviada con vestidos de su época y con el maletín de médica y un fonendoscopio en la mano, la gigante fue oficialmente bautizada el 5 de junio de 1999; desde aquel año y en el futuro, la figura ha contribuido y contribuirá a recordar a los leridanos la existencia de tan ilustre personaje.

El Colectivo Cultural Cappont promovió la iniciativa de inmortalizar a Martina Castells en un busto de bronce, obra del escultor targarino Miquel Gaston, y que ha sido colocado en la rambla que lleva el nombre de la doctora. ●

Martina Castells, the first female Doctor of Medicine in Spain

In 1882, Martina Castells became the first woman in Spain to obtain the title of Doctor in Medicine, an honour that she was to share, a few days later, with Dolors Aleu. Martina Castells i Ballespí was born in Lleida, on 23rd July 1852, into a family with a strong medical tradition and this no doubt influenced her vocation. She also received support from the famous Doctor José de Letamendi, who was a lecturer at Barcelona University and also a good friend of the Castells family. After completing her secondary school studies in Lleida, the young Martina moved to Barcelona in 1877. There, she completed a degree in Medicine in just two years, obtaining two special prizes for academic achievement on the way.

On October 1882, Martina Castells received her doctorate from the San Carlos School of Medicine in

Madrid. Her doctoral thesis was a clear defence of why women should be admitted to professions that had previously been reserved for men. Once qualified as a doctor, she became a paediatrician. Unfortunately, however, she died prematurely on 21st January 1884, as a result of a very difficult and ill-fated pregnancy, before she could become a mother.

Fortunately, justice was done when the people of Lleida honoured the memory of Martina Castells through a series of very different initiatives. First, they gave her name to an avenue in Lleida city. Then, in 1999, the Cultural Collective of Cappont (a neighbourhood of Lleida city) dedicated a giant to Doctor Castells and also sponsored an initiative to immortalise her memory with a bronze bust. This sculpture has now been placed in the avenue that bears her name. ●